

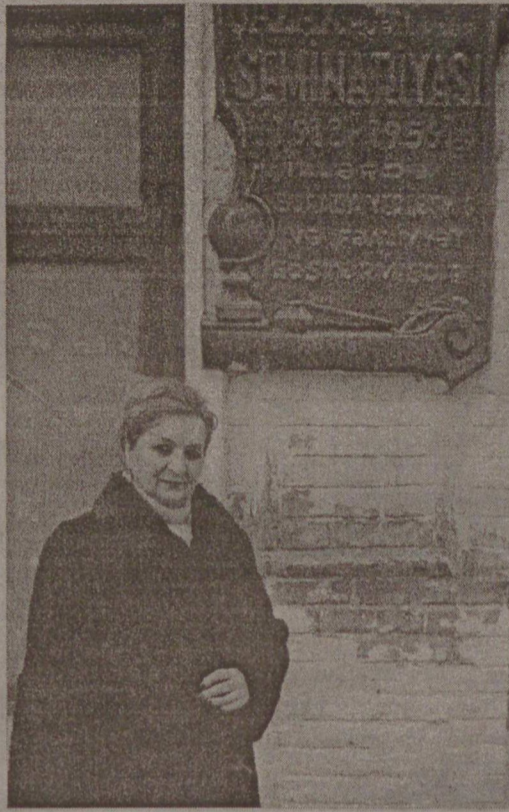
GÖRKƏMLİ PEDAQOQ FİRİDUN BƏY KÖÇƏRLİNİN İZİ İLƏ QAZAX MÜƏLLİMLƏR SEMİNARIYASINDA

Qeyd etmək istəyirik ki, 2013-cü ildə cənab Prezident İlham Əliyev Firidun bəy Köçərlinin 150 illik yubileyinin dövlət səviyyəsində keçirilməsi üçün 2720 sayılı sərəncam imzalamışdı. Biz də ədibin

həyat və yaradıcılığının araşdırılması olduğumuz üçün Firidun bəyin əsərləri üzərində işləmək qərarına gəldik. "Firidun bəy Köçərlinin Əsərləri" adlı kitabı kiril qrafikalı əlifbadan latın qrafikalı əlifbaya çevirərək, 496 səhifəlik bir kitabı ərəsəyə gətirdik. Kitab 2013-cü ildə yüksək tirajla və nəfis şəkildə çap olunaraq oxucuların istifadəsinə verildi. Araşdırmalarımıza davam edərək, 2016-cı ildə bütünlüklə Firidun bəyin yaradıcılığına həsr etdiyimiz 500 səhifəyə yaxın "Ümmətdən-millətə doğru" monoqrafiyanı oxucuların ixtiyarına verdik. Və nəhayət, ədibin uşaqlar üçün yazdığı "Balalara hədiyyə" adlı nağıllar, tapmacalar, atalar sözlərindən ibarət kitabının da 2017-ci ildə işıq üzü görməsinə nail olduq. Bu gün sevinirik ki, görkəmli pedaqoq Firidun bəy Köçərliyə həsr etdiyimiz "Ümmətdən-millətə doğru" əsərimizə çoxlu tələbat vardır. BDU-nin jurnalistika fakültəsinin sabiq dekani və hazırda Mətbuat tarixi kafedrasının müdiri olan professor Şamil Vəliyevə həmin kitab haqqında dediyi xoş sözlər bu gün öz dəyərini göstərməkdədir. Kitab ərəsəyə gələndə Şamil müəllim söylədi ki, "Vaxt gələcək bu kitab əl-əl axtarılacaq". O gün nəhayət ki, yetişib. Kitabın sevilərək oxunduğunu və hətta əldə olunması üçün bizə müraciətlərin edildiyini nəzərə alıb, əsərin ikinci dəfə nəşr olunmasını həyata keçirdik. Bunları sadalamaqda məqsədimiz budur ki, gələcək nəsillərin klassiklərimizi tanımaları üçün belə əsərlərin işlənməsi, dərs vəsaiti olaraq tələbələrə təqdim olunması çox vacibdir.

Firidun bəy Köçərlinin yaradıcılığının bir hissəsi məhz Qazax Müəllimlər Seminariyası ilə bağlı olduğu üçün yenidən bəzi məlumatları öyrənmək və aydınlaşdırmaq məqsədi ilə ora getməyi qərara aldığımız. 2019-cu il fevralın 28-də Qazaxa çatan kimi birbaşa həmin seminariyaya getdik. Seminariyanın binası hazırda Qazax 4 saylı tam orta məktəbin ixtiyarındadır. Məktəbin direktoru çox hörmətli Məhəmməd Aşurova gələcəyimizin məqsədini söylədik. Məhəmməd müəllim bizi çox xoş qarşılayaraq seminariya ilə tanış etməyə apardı. Seminariyanın qarşısından başlanan ilk görüntü ürəkəcan olmasa da Məhəmməd müəllimin söylədikləri bizi içəri keçməyə ruhlandırdı.

Açıq deyək ki, artıq tarixləşmiş bir binanın bu dərəcədə yararsız hala düşdüyünü biz ağılımıza da gətirmirdik. Bir anlıq tutulduq. Seminariyanın binasından məktəbin yardımçı sinifləri kimi istifadə olunurdu. Əslində bu çox yaxşı idi. Demək seminariyanın adı dəyişilib məktəb olsa da, özü hələ də yaşayır. Uşaqların səsküyü, ora-bura hərəkət etməsi, məktəbdə olan canlanma bizi hardasa sevindirdi. Söz yox ki, ədibin ruhu burada dolaşmaqdadır. Pillekənləri yuxarı qalxdıq. Çox yararsız vəziyyətdə olan döşəmə sanki uçmaq üzrə idi. Binanın əsaslı təmirə çox böyük ehtiyacı vardır.

Mən müəllim adından başqa şərəfli bir ad tanımıram!..

Heydər ƏLİYEV

Azərbaycan ədəbiyyatında yüzlərlə görkəmli şəxsiyyətləri olmuşdur ki, bu şəxsiyyətlər zaman-zaman tarixləşərək, yaddaşlara köçmüş və Azərbaycanın mədəniyyət tarixində özünəməxsus yerlərini tutmuşlar. Belə şəxsiyyətlərdən biri də görkəmli pedaqoq, publisist, ədəbiyyatşünas və tənqidçi Firidun bəy Köçərlidir. Biz Firidun bəy Köçərlinin izi ilə onun 1918-ci ildə yaratmış olduğu Qazax Müəllimlər Seminariyasında olduq.

Azərbaycan ədəbiyyatından adı hər kəsə yaxşı tanış olan Firidun bəy Köçərlinin, Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan bölməsinin Qazaxa köçürməsi böyük bir hadisə kimi yaddaşlara yazılmışdır.

Firidun bəy Köçərlinin həyat və yaradıcılığı haqqında yetərincə məlumat olmasa da, biz bir tədqiqatçı kimi hələ 2010-cu ildən araşdırmalara başladığımız və belə böyük bir məsuliyyəti üzərimizə götürdük.

Məhəmməd müəllimlə söhbətimiz olduqca maraqlı başladı. Müəllim seminariya haqqında o qədər gözəl açıqlama verdi ki, hazırladığımız suallara ehtiyac belə qalmadı. Hörmətli Məhəmməd müəllimin dediklərindən öyrəndik ki, 1918-ci ildən 1959-cu ilədək bura seminariya kimi fəaliyyət göstərmiş, 1959-1963-cü illərdə ibtidai məktəb olmuş, daha sonra 1963-1979-cu illərdə 9 illik (natamam orta) məktəb olaraq fəaliyyət göstərmiş və nəhayət, 1979-cu ildən bu günə kimi burada 4 saylı yeni tam orta məktəb binası tikilərək (seminariyanın binasına bitişik - P.M.) şagirdlərin ixtiyarına verilmişdir. Məlum oldu ki, məktəbdə şagird çox olduğundan və əlavə otaqlara ehtiyac duyulduğundan seminariyanın otaqlarından yardımçı sinif otaqları kimi də istifadə olunur.

Məhəmməd müəllim verdiyimiz bəzi suallara o qədər aydın, dəqiq və əhatəli cavablar verirdi ki, cavablar bizi qane etdiyindən hətta bəzi sualları verməli olmadıq. Məhəmməd müəllimə "burada Firidun bəy Köçərlinin həyatı və əmək fəaliyyətinə həsr edilmiş müzey varmı?" sualına aldığı "xeyr" cavabı bizi çox təəccübləndirdi və təsirləndirdi. Müəllim bizi ədibin burada fəaliyyət göstərdiyi zamanda çəkilmiş bir neçə foto şəkil və yazılı məlumatlar olan kiçik bir otağa apardı. Divarboyu Firidun bəy Köçərlinin və seminariyanın o dövrdə tanınmış müəllimlərinin, seminariya binasının sahibi olmuş Məşədi İbrahim bəyin və oğlanlarının az sayda olan foto şəkilləri yer almışdı. 17 otaqdan ibarət mülkünün seminariya kimi istifadə olunması üçün bağışlayan, Qazaxın tanınmış bəylərindən olan Məşədi İbrahim bəyin fotosunu görməyimiz də bizim üçün maraqlı oldu. Məhəmməd müəllim onu da qeyd etdi ki, Firidun bəy və onun ətrafındakılar seminariya üçün bina axtarışında olanda, Məşədi İbrahim bəy belə böyük bir savab işi görmüş, özü kəndə köçərək, Qazaxdakı mülkünü xalqın balalarının təhsil alması üçün istifadə etməyə vermişdi. Bu seminariyanın məhz Qazaxa köçürülməsinin maraqlı bir tarixçəsi də vardır. Nəzərinizə çatdırmaq istərdik ki, Firidun

bəy Köçərlisi əslən Qarabağdan-Şuşadan idi. Kiçik yaşlarından Qoru Müəllimlər Seminariyasında təhsil almış, oranı bitirdikdən sonra isə 1885-1895-ci illərdə İrəvan gimnaziyasında müəllim işləmişdi. Ən böyük arzusu Qori Müəllimlər Seminariyasında Azərbaycan şöbəsinə rəhbərlik etmək idi. Firidun bəy orada qeyri millətlərlə Azərbaycan türklərinə qarşı edilən ögey münasibəti gördükdən sonra belə bir fikir ağına gəlir. Nəhayət, minbir əziyyətdən sonra Qori Müəllimlər Seminariyasında Azərbaycan dili (bəzən tatar və türk dilləri də adlandırılırdı) müəllimi kimi işə başlayır. Firidun bəyin ömürün yoldaşı Badisəbə xanım Qazaxda məşhur Vəkilovlar nəslinin nümayəndəsi olub. Qardaşları İsmayıl və Məhəmməd Qori Müəllimlər Seminariyasında Firidun bəylə bir sinifdə təhsil alaraq dost olmuşdular. Firidun bəy dostları ilə tez-tez Qazaxda onların evində qonaq olurdu. Badisəbə xanımı da orada görmüş, bəyənmiş və ailə qurmuşdular. Heç bir təhsili olmayan Badisəbə xanımın ilk müəllimi elə Firidun bəy olmuş və onun köməkliliyi ilə də təhsilini davam etdirərək, Zaqatalada, Şəkiddə əmək fəaliyyəti ilə məşğul olmuşdur. O, az müddət içərisində Zaqatala maarif texnikumunda direktor və sonra Şəki internat-uşaq evinin direktoru kimi vəzifələrə yüksəlmişdir. Övladları olmayan bu ailənin bir-birinə çox böyük sevgi və hörməti var idi. Təəccüblüsü odur ki, Qazax seminariyanın yaradıcısı olan Firidun bəy Köçərlinin özü və ailəsi haqqında orada yetərincə məlumat yox idi. Arzu edərdik ki, Qazax Seminariyasının qarşısında Firidun bəy Köçərlinin adını əbədiləşdirən bir lövhə olaydı.

Tarixi mənbələrə istinadən qeyd etmək istəyirik ki, əslində Firidun bəy ölkədə baş verən siyasi qarışıqlıqdan istifadə edərək, Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsinə Ağdama aparmaq istəyib. Bundan xəbər tutan bəylər: Məşədi İbrahim bəy Kosalar, Mansur Ağa Vəkilov, Süleyman Ağa, Məmməd

Koxa, Əhməd Ağa Mustafayev, Annaq bəy Qazaxda qatarın qarşısını kəsirlər və Firidun bəy şöbəni Qazaxa köçürməli olur. Firidun bəy Köçərlisi Azərbaycan balalarının təhsil alması, savada yiyələnməsi üçün bəzən ölümlə üz-üzə dayanaraq, öz həyatını belə təhlükədə qoyurdu. Çox təsəffüflə qeyd etmək istəyirəm ki, hər zaman olduğu kimi yenə də bədnam düşmənimiz olan ermənilərin mürdar siyasəti və sapı özümüzə olan baltaların verdikləri qərar nəticəsində Firidun bəy Köçərlisi həbs edilir. 1920-ci il aprel ayında isə azad olunmaq adı ilə Gəncədə aldadılaraq, çayın kənarına gətirilir və oradaca güllələnir. Məzarının yeri belə məlum olmayan ədibin haqqında öyrəndiklərimi qələmə almağı özümüzə borc bildik.

Məhəmməd müəllim Aşurova qədər bu məktəbə bir çox direktorlar rəhbərlik etmişdir. Belə ki, onların adlarını Məhəmməd müəllim bir-bir sadaladı. Ardıcılığın nə qədər dəqiq olduğunu bilməsək də, onların adlarını da qeyd etməyi özümüzə borc bildik. Fərid müəllim, Vaqif müəllim, Yolçu müəllim, Səba xanım, Məcid müəllim və nəhayət Məhəmməd müəllim. Məhəmməd müəllim onu da qeyd etdi ki, ondan əvvəlki direktorların dövründə də, hər biri bu seminariya-məktəbin qorunmasına çalışmışdır. Lakin, bəzən bizlərdən asılı olmayan işlər vardır ki, səlahiyyətimiz xaricindədir.

Məhəmməd müəllim onu da nəzərimizə çatdırdı ki, Qazax Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı cənab Rəcəb Babayev bu yaxınlarda seminariyanın binasında oldu, həqiqətən də binanın əsaslı təmirə ehtiyacı olduğunu vurğuladı və müəyyən tapşırıqlarını verdi.

Yəqin ki, verilən tapşırıqlar tezliklə öz həllini tapacaqdır.

Biz geniş və aydın məlumat verdiyi üçün Məhəmməd müəllimə öz dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Onu da qeyd edək ki, seminariyaya bitişik olan 4 saylı tam orta məktəb müasir tələblərə cavab verən bir məktəbdir.

Ümid edirik ki, yaxın gələcəkdə tariximizin bir parçasına çevrilmiş Qazax Müəllimlər Seminariyası da təmir olunaraq şagirdlərini sevindirir.

Yəqin ki, növbəti gələcəyimizdə biz orada ədibin adını əbədiləşdirən lövhəni, müzeyi və bariyeri də görəcəyik.

Pərixanım MİKAYILQIZI,
"Borçalı" nəşriyyatının və
"Elm və Təhsil" qəzetinin redaktoru,
Firidun bəy Köçərlinin tədqiqatçısı
ZiM.Az

"BORÇALI"
nəşriyyat-poliqrafiya
müəssisəsi
Ucuz, tez və keyfiyyətli...
kitab, broşura, blank və s.
sifarişlərinizi çap etmək üçün
qəbul edir.
Telefonlar: (050)-322-05-55,
(055)-692-05-55, (070)-322-05-55.